

דברי ירמיהו

מים ראשונים: ברוב השנים הרגילות (שאינן מעוברות), נדחית הפטרת פרשת פנחס – אליהו בהר חורב, מלכים א פרק יט, מפני הפטרה ראשונה של פורענות (שלושת שבועות בין המצרים). כבר זכינו לדון בהפטרת פרשת פנחס [אליהו בהר חורב](#) בשנת תשע"א שהייתה מעוברת והשנה לא נימלט מ"שלושת השבועות" כסדרן השכיח. ובאמת, אפשר למקם דף זה גם בפרשת מטות עבור השנים המעוברות ושנים בהם קוראים את פרשות מטות ומסעי בנפרד.

דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הפהנים אשר בענתות בארץ בנימן ... ויהי דבר ה' אלי לאמר: בטרם אצרך בבטן ידעתיד ובטרם תצא מרחם הקדשתיך נביא לגוים נתתיך ... ראה הפקדתיך היום הזה על הגוים ועל הממלכות לנתוש ולנתוץ ולהאביד ולהרוס לבנות ולנטוע: (ירמיהו פרק א).¹

ספרי דברים פרשת דברים פיסקא א – דברי תוכחות

"אלה הדברים אשר דבר משה". וכי לא נתנבא משה אלא אלו בלבד? ... מה תלמוד לומר: "אלה הדברים אשר דבר משה"? מלמד שהיו דברי תוכחות, שנאמר: "וישמען ישורון ויבעטו" (דברים לב טו)² ... כיוצא בו אתה אומר: "ואלה הדברים אשר דבר ה' אל ישראל ואל יהודה" (ירמיה ל ד), וכי לא נתנבא ירמיהו אלא אלו בלבד? והלא שני ספרים כתב ירמיהו, שנאמר: "עד הנה דברי ירמיהו" (ירמיה נא סד)³, מה תלמוד לומר "ואלה הדברים"? מלמד שהיו דברי תוכחות.⁴ ומנין שהיו דברי תוכחות? שנאמר: "כי כה אמר ה' קול חרדה שמענו פחד ואין שלום: שאלו נא וראו אם ילד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו פילדה ונהפכו כל פנים לירקון: הוי כי גדול היום ההוא מאין פמהו ועת צרה היא ליעקב וממנה ינשע" (ירמיה פרק ל פסוקים ה–ז).⁵

מדרש זוטא - איכה (בובר) פרשה א – כהן שבימיו נחרב המקדש

¹ ארבע הלשונות של הרס מול שתיים של בניין ונטיעה, כמסמלות את ירמיהו נביא החורבן והזעם, ובפרט בהשוואה עם ישעיהו. שתיים מתוך שלוש נבואות הפורענות שאותן נקרא בשבועות הבאים נטל ירמיהו ואחת ישעיהו. ואילו את כל שבע הנחמות שנקרא משבת נחמו ועד ערב ראש השנה, נטל ישעיהו ואף לא אחת נטל ירמיהו. וכבר הערנו בדברינו [זכרונות](#) ובדברינו [שופרות](#) בראש השנה שהפטרת יום שני של ראש השנה: "מצא חן במדבר... הלוך להרגיעו ישראל... מנעי קולך מבכי... כי יש שכר לפעולתך ושבו בנים לגבולם" וכן פסוקי הזכרונות בתפילת ראש השנה: "הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים וכו'", הם הפיצוי לירמיהו אשר אמנם ניבא קשות על ישראל, אבל ליווה אותם בשנות ערב החורבן והחורבן וניסה עד הרגע האחרון לשכנע את שארית הפליטה לא לנתוש את הארץ. הוא ירמיהו שנשלח לגאול את [השדה אשר בענתות](#) כאשר המצור על ירושלים היה בשיאו וגורלה של העיר כבר נחרץ. ובתוך כל זה יצר גם פסוקי נמה מופלאים. ראה גם דברינו [חסד נעורים](#) בפרשת מטות.

² ראה דברים רבה א ו: "אלה הדברים... כדבורים היו בני מתנהגים בעולם... מה הדבורה הזו דבשה מתוק ועוקצה מר, כך הם דברי תורה". ראה דברינו [תוכחת אוהב](#) בפרשת דברים.

³ ראה גם ספרי דברים פרשת וזאת הברכה פיסקא שמב: "יכול משאומרים להם דברי נחומים חוזרים ואומרים להם דברי תוכחות? תלמוד לומר: ואמרת ככה תשקע בבל ולא תקום מן הרעה אשר אני מביא עליה עד הנה דברי ירמיהו (ירמיה נא סד), הוי: משאומרים להם דברי נחומים, אין אומרים להם דברי תוכחות". על הסיום של ספר ירמיהו בסוף פרק נא והתוספת של פרק נב שמתחיל 'ספר שני' (אולי היו לאחרי עוד פרקים שאבדו לנו), ראה פירוש דעת מקרא לספר. ראה גם גמרא בבא בתרא יד ע"ב שירמיהו כתב גם את ספר מלכים ומגילת איכה. ועכ"פ, פשיטא ש"דיבור" הוא לשון קשה כפי שמופיע במקומות ופירושים רבים, כולל מינוי יהושע בפרשתנו הפותח בפסוק היחידי: "וידבר משה אל ה' לאמר". משה "מדבר" אל הקב"ה! ראה דברינו [פקוד ה' איש על העדה](#).

⁴ "אלה הדברים – אלה הדיבורים הקשים. מעניין שהדרשן לא מביא את הפסוקים הפותחים את ספר ירמיהו: "דברי ירמיהו", בדומה ל"אלה הדברים" של משה שפותחים את ספר דברים (אצל משה יש המשך המצביע על שירת האזינו כתוכחה העיקרית, וכך יכול היה הדרשן לעשות גם בדברי ירמיהו ולהצביע בהמשך על פסוקים מגוף הספר). במקום זה הוא בוחר פסוקים מפרק ל בירמיהו שבהם הוא גם מסיים את הדרשה. כנראה חשבוה לו התקבולת "אלה הדברים" – אצל ירמיהו כמו אצל משה.

⁵ ושם גם "כיוצא בו" עמוס, דוד ואף קהלת (שלמה). מדרש זה הוא בתחילת ספר דברים ומציג את משה כראש המוכיחים וה"מדברים" אל ועל עם ישראל, שאולי מכוחו באים שאר הנביאים להוכיח את ישראל. אבל אנחנו עוסקים בירמיהו שאכן רוב נבואותיו הם תוכחות ודברים קשים. ראה שוב בגמרא בבא בתרא יד ע"ב על סדר ספרי המקרא שספר ירמיהו סמוך לספר מלכים (לפני ישעיהו ושלא כסדר שיש בדינו) מהטעם שספר מלכים סופו חורבן וספר ירמיהו כולו חורבן (ועפ"י המשך הגמרא שם ירמיהו גם כתב את שניהם). ופשיטא שאין הכוונה שבאמת שכולו חורבן, שהרי יש בירמיהו נבואות נחמה ויש בישעיהו לא מעט נבואות זעם. אלא שזה אופיו וטעמו העיקרי של ירמיהו שגם ליווה אישית את החורבן ואת שארית הפליטה כמתואר בסוף ספר מלכים ועוד יותר בסוף ספרו הוא. אך ראה איך מדרש זה מסיים בכל זאת בנחמה פורתא: "עת צרה היא ליעקב וממנה יושע", פסוק שרבות נדרש ומפורש כתשועה ויציאה מצרה ומצוקה.

"דברי ירמיהו" (ירמיה א א). מאי ירמיהו? שבימיו נעשה בית המקדש ארימון.⁶ דבר אחר: שבימיו נתרוממה מדת הדין על ישראל.⁷

"מן הכהנים אשר בענתות" (שם). אמר רבי ברכיה: אמר ירמיה: עשוק שמי בכהנים. בימי משה: "יברכך ה' " (במדבר ו כד), וּפְגַמְי: "ולוקח מהם קללה" (ירמיה כט כב). בימי משה: "וישמרדך" (במדבר שם), וּפְגַמְי: "ואשר למות למות ואשר לחרב לחרב" (ירמיה טו ב). בימי משה: "יאר ה' פניו" (במדבר שם), וּפְגַמְי: "במחשכים הושיבני כמתני עולם" (איכה ג ו).⁸ בימי משה: "ויחונדך" (במדבר שם), וּפְגַמְי: "אשר לא אתן להם חנינה" (ירמיה טז ג). בימי משה: "ישא ה' פניו אליך" (במדבר שם), וּפְגַמְי: "אשר לא ישא פנים לזקן" (דברים כח ט). בימי משה: "וישם לך שלום" (במדבר שם כו), ובימי: "כי אספתי את שלומי מאת העם הזה נאם ה' את החסד ואת הרחמים" (ירמיה טז ה).¹⁰

פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פיסקא יג דברי ירמיהו – ההקבלה למשה

ר' יודה בר' סימון פתח: "נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך" (דברים יח יח), וכתוב: "ולא קם נביא עוד בישראל כמשה" (דברים לד י), ואת אומר "כמוך"? אלא, כמוך בתוכחות. את מוצא כל מה שכתוב בזה, כתוב בזה.¹¹ זה נתנבא ארבעים שנה וזה נתנבא ארבעים שנה, זה נתנבא על יהודה וישראל וזה נתנבא על יהודה וישראל. זה עמדו בני שבטו כנגדו וזה עמדו בני שבטו כנגדו. זה הושלך ליאור וזה הושלך לבור.¹² זה הוצל על ידי אָמָה וזה הוצל על ידי עבד.¹³ זה בא בדברי תוכחות וזה בא בדברי תוכחות. לפיכך צריך הכתוב לומר: "דברי ירמיהו" (ירמיה א א).¹⁴

⁶ ראה גם קהלת רבה פרשה א סימן ב: "למה נקרא שמו ירמיהו? שבימיו נעשה ירושלים אירמיהו". ארימון או ארימאה הוא חורבה או שממה (מיוונית).

⁷ ראה גמרא בבא מציעא ל ע"ב: "לא חרבה ירושלים אלא על שדנו בה דין תורה ... שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עבדו לפנים משורת הדין". הם לא עשו לפנים משורת הדין ולכן לא נמחל להם לפנים משורת הדין, אבל דא עקא שזה בדיוק תפקיד הנביא לסנגר על ישראל בכל כוחו ולמנוע את התרוממות מידת הדין. ראה למשל הביקורת על הושע בגמרא פסחים פז ע"א: "אמר לו הקב"ה להושע: בניך חטאו. והיה לו לומר: בניך חטאו, בני חנוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב, גלגל רחמך עליהן. לא דיו שלא אמר כך, אלא אמר לפניו: ריבונו של עולם, כל העולם שלך הוא - העבירם באומה אחרת". ואף ביציאת מצרים "לא היתה מידת הדין נותנת שיגאלו ישראל ממצרים" (ויקרא רבה כג ב), אלא ששם "אסר הקב"ה את עצמו בשבועה". ראה שם. האם גם ירמיהו כהושע? ירמיהו כתב לא רק את ספרו, אלא גם את מגילת איכה - קינות (ואת ספר מלכים, עפ"י גמרא בבא בתרא שהזכרנו לעיל). השימוש בברכת כהנים מסמל את הטרגיות הנוראה של ירמיהו שהיה כהן ונשלח להתנבא על חורבן הבית בו הוא צריך לשרת ולברך את העם בברכת כהנים. ירמיהו "מן הכהנים אשר בענתות" היה.

⁹ פה לא מצליח הדרשן למצוא פסוק באחד מהספרים שכתב ירמיהו והוא נאלץ להזדקק לספר דברים (שכתב משה), לתוכחה שבפרשת כי תבוא שהתקיימה בימיו של ירמיהו. אנחנו היינו מציעים את הפסוק באיכה ה יג: "בחורים כחון נשארו ונערים בגעץ פשלו", או את הפסוק מירמיהו ז טז: "ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי כי אינני שמע אתך", אבל לא התבקשנו ... אפשר שציטוט זה הוא מכון ומטרתו להידוק הקשר בין ירמיהו ומשה כפי שנראה במדרש הסמוך ובאחרים להלן, ולא בכדי נזקק הדרשן לפסוק מספר דברים, מדברי משה.

¹⁰ פסוק זה הוא ללא ספק מהקשים שבנבואת ירמיהו וכבר נדרש ע"י מדרשים קשים וכואבים כגון זה שבאיכה רבה א כג: "האפס לנצח חסדו ... רבי חנינא אמר: נגמר אותו דבר שאמר הקב"ה למשה (שמות ל"ג) וחותי את אשר אחון. ר' סימון אומר: הא חסילה והא מסכמא, על ידי ירמיה שאמר (ירמיה ט"ז) כי אספתי את שלומי". ראה דברינו [הנחמה השנייה](#) בהפסרת פרשת עקב ואמר ציון עזבני ה', בהם הבאנו מדרש קשה זה (ואת המקבילה מפסיקתא דרב כהנא). ראה עוד באוצר המדרשים (אייזנשטיין) פנחס בן יאיר עמוד 484: "כיון שבא מנשה והכניס צלם בהיכל ובימי צדקיהו שהיו מציירין צורות ע"ז בכתלי בית המקדש, הלך בעל הבית כביכול אצל ירמיהו והכהן הנביא ואמר לו: הרי טמאו את בית המקדש. שכן כתיב: ובא אשר לו הבית (ויקרא יד), זה הקב"ה. וכן הוא אומר: יען ביתי אשר הוא חרב (חגי א ט). מה כתיב? וצוה הכהן ופנו את הבית". ירמיהו הכהן מצווה על פיניו הבית, בית המקדש, שנטמא. ראה עוד בפסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כו - ויהי בעת שסרחה, כיצד ירמיהו עוזב לענתות, במצוות ה', ונמנע ממנו מראות החורבן הקשים בעת שהכהן הגדול נוטל את מפתחות שערי בית המקדש וזורקן לשמים ואומר: "הרי מפתחות של ביתך, אפיטרופוס של שקר הייתי בתוכי" ו"כשראו הכהנים והלויים שנשרף בית המקדש נוטלו את הכינורים ואת החצוצרות ונפלו באש ונשרפו".

¹¹ במשה וברמיהו. ירמיהו הוא הנביא שעליו מתנבא משה בפרשת הנביא בפרשת שופטים. ראה הפסוקים שם, שתחילה משה אומר לעם: "נביא מקרבך מאחריך כמני יקים לך ה' אלהיך אלו תשמעו". ואגב שהוא מזכיר את מעמד הר סיני שם: "ככל אשר שאלת מעם ה' אלהיך בחרב ביום הקהל וכו'", הוא ממשיך ומזכיר את דבר הקב"ה: "... היטיבו אשר דברו: נביא אקים להם מקרב אחיהם כמוך ונתתי דברי בפיו וכו'". לצורך ההשוואה של ירמיהו עם משה, מעדיף הדרשן את "כמוך" של דברי ה' מאשר את "כמוני" של דברי משה ואפשר לדרוש בעניין.

¹² ראה ירמיהו לח ו: "ויקחו את ירמיהו וישלכו אתו אל הבור מלכיהו בן המלך אשר בחצר המטרה וישלחו את ירמיהו בחבלים ובבור אין מיים כי אם טיט ויטבע ירמיהו בטיט".

¹³ ראה בהמשך פרק לח שם איך עבד מלך הכושי מציל את ירמיהו. והאמה של משה היא כמובן בת פרעה ככתוב בשמות בה ה: "ותשלח את אמתה ותקחה" וכשיטה שאמתה היא שפחתה ולא ידה (ראה גמרא סוטה יב ע"ב).

¹⁴ ראה מדרש זוטא - קהלת (בובר) פרשה א שלומד מפסוק זה שדברי ירמיהו הם משל עצמו: "שלשה נביאים נתנבאו דברי קינטורין ותלו נביאותן בעצמן: דברי עמוס, דברי ירמיהו, דברי קהלת". אך המדרש שלנו מדגיש שפתיחה כזו של "דברים" (שהם תוכחה) בראש הספר, למד ירמיהו ממשה והוא הנביא שעליו מתנבא משה בפרשת הנביא בפרשת שופטים. בכך אנחנו חוזרים למדרש ספרי בו פתחנו, להקבלה שבין "אלה הדברים" של משה ו"דברי ירמיהו" של ירמיהו, הפותחים כ"א את ספרו ונותנים לגיטימציה לירמיהו שגם אם אלה דבריו, את הרעיון לפתוח בדברים קשים שהם תוכחה, למד ממשה. להקבלה נוספת בין ירמיהו למשה ראה שמות

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ז הלכה ג – ירמיהו משמיט את "הנורא"

... אמר רבי פינחס: משה התקין מטבעה של תפילה "האל הגדול הגיבור והנורא". ירמיה אמר: "האל הגדול הגיבור" ולא אמר הנורא. למה אמר הגיבור? לזה נאה לקרות גיבור שהוא רואה חורבן ביתו ושותק. ולמה לא אמר נורא? אלא שאין נורא אלא בית המקדש, שנאמר: "נורא אלהים ממקדשך" (תהלים סח לו) ... אמר רבי יצחק בן אלעזר: יודעין הן הנביאים שאלוהן אמיתי ואינן מחניפין לו.¹⁵

פסיקתא רבתי (איש שלום) פסיקא כו ויהי בעת שסרחה – מקללה לתקוה¹⁶

הוא היה אחד משנים שאיררו וקיללו את יומן שנולדו בהם, איוב וירמיהו. איוב אמר: "יאבד יום אגלד בו" (איוב ג ג), ירמיה אמר: "אָרֹר הַיּוֹם אֲשֶׁר יִלְדָתִי בוֹ" (ירמיה כ יד). אמר ירמיה: אומר לכם למה אני דומה. לכהן גדול שעלה גורלו להשקות מים המרים. וקרבו את האשה אצלו ופרע ראשה ופרסס את שיערה. נטל הכוס להשקותה, נסתכל בה שהיא אמו. התחיל צווח ואומר: אוי לי אמי שהייתי משתדל מכבדך והריני מבזך. כך היה ירמיה אומר: אוי לי עליך אמי ציון, שהייתי סבור שאני מתנבא דברים טובים וניחומים והריני מתנבא עליך דברי פורענות.¹⁷

ירמיה היה אחד משלשה נביאים שנתנבאו באותו הדור. ירמיהו היה מתנבא בשווקים, צפניה בתוך בתי כנסיות, וחולדה אצל הנשים. וירמיהו היה מתנבא ואומר: אם תשובו ממעשיכם הרעים ותשמעו לדברי, ירומם אתכם הקב"ה על כל מלכויות. ואם לא תשמעו לדברי הרי הוא מוסר את ביתו ביד השונאים והם עושים בו כרצון נפשם.¹⁸

אמר לו הקב"ה: בטרם אצרך בבטן, עד שלא יצרתך במעי אמן מניתך להיות מתנבא על עמי. ענה ירמיה ואמר לפני הקב"ה: ריבונו של עולם איני יכול להתנבאות עליהם ... איני יכול לצאת על ידי ישראל: "הנה לא ידעתי דבר כי נער אנכי" (ירמיה א ו). אמר לו הקב"ה: הלא לנער אני אוהב, שנאמר: "כי נער ישראל ואוהבהו" (הושע יא א) שלא טעם טעם חטא. וכשגאלתי את ישראל ממצרים קראתי אותן נער, דכתיב: "כי נער ישראל וממצרים קראתי לבני" (שם), ובאהבת נער אני נזכר לכנסת ישראל, דכתיב: "זכרתי לך חסד נעורייך" (ירמיה ב ב).¹⁹

רבה (שנאן) ד ג: "כמה שביקש ירמיהו שלא להתנבאות, ונתנבא על כורחו שלא בטובתו, שנאמר: אל תאמר נער אנכי כי על כל אשר אשליחך תלך (ירמיהו א). כמה סירב משה שלא לילך בשליחותו של הקב"ה, שנאמר: שלח נא ביד תשלח (שמות ד), ולבסוף הלך על כורחו שלא בטובתו, שנאמר: וילך משה". ורבות עוד ההקבלות בין ירמיהו למשה, כולל בנבואות הנחמה, ולא נאריך כאן.

¹⁵ אגב השוואת ירמיהו כמוכיח עם משה, אי אפשר שלא להביא מדרש זה בו ירמיהו "חולק" על משה ולא מסכים לכנות את הקב"ה בכינוי "נורא" (אבל כן "גיבור") בשל מוראות החורבן. ראה מקבילה בתלמוד הבבלי מסכת יומא סט ע"ב: " ... אתא משה אמר: האל הגדל הגבר והנורא. אתא ירמיה ואמר: נכרים מקרקרין בהיכלו, איה נוראותיו? לא אמר נורא". לנביא "כמוך" או "כמוני" יש דעה משלו. וכבר הארכנו במדרש זה בדברינו [האל הגדול הגיבור והנורא](#) בפרשת עקב, ראה דברינו שם.

¹⁶ מדרשי הפסיקתאות, רבתי ורב כהנא, מסודרות כידוע על "מעגל השנה" ולא על פרשות התורה (ראה [ענת רייזל, מבוא למדרשים, הוצאת תבונות](#), מכללת הרצוג) ולפיכך שתייהן מקדישות פסיקא מיוחדת לכל אחת משלוש שבתות הפורענות ושבע שבתות הנחמה. שתי פסיקאות אלה, [מפסיקתא דרב כהנא](#) יג – דברי ירמיהו, ו[מפסיקתא רבתי](#) כו – בעת שסרחה, מכילות את עיקר המדרשים להפטרות הפורענות הראשונה בה אנו עומדים, תהפוך גם היא לנחמה שלימה במהרה בימינו אמן.

¹⁷ ראה שם בקטע אחד קודם שירמיהו מוכיח את אימו, כשהוא מכוון לאם ציון: "יציאיתו של ירמיה לעולם, זעיק זעקה גדולה כבחור ואמר מעי מעי אוחילה ... קירות לבי ... פתח פיו והוכיח לאמו. אמר לה: אמי אמי, לא עברתני כדרך הנשים ולא ילדתני כדרך היולדות, שמא היו דרכיך כדרכי כל הסוטות, ונתת עיניך באחר ... כיון ששמעה אמו דברים הללו, אמרה: מה ראה זה לומר בי כך שלא בעונתו? פתח פיו אמר לה: לא עליך אמי אני אומר כך, לא עליך אמי אני מתנבא, אלא לציון ולירושלים אני אומר". ובקטע אחר באותו מדרש בהמשך, כשהוא פוגש את אימו ציון לאחר החורבן: "אמר ירמיהו: כשהייתי עולה לירושלים נטלתי עיני וראיתי אשה אחת יושבת בראש ההר, לבושיה שחורים ושערה סתור צועקת מבקשת מי ינחמנה. ואני צועק ומבקש מי ינחמני. קרבתי אצלה ודברתי עמה, ואמרתי לה: אם אשה את דברי עמי, ואם רוח את הסתלקי מלפני. ענתה ואמרה לי: אינך מכירני? אני היא שהיו לי שבעה בנים, יצא אביהם למדינת הים .. נפל הבית על שבעה בניך והרגם. איני יודעת) על מי אבכה ועל מי אסתור שערי. עניתי ואמרתי: אין אתה טובה מן אמי ציון והיא עשויה מרעית לחיות השדה. ענתה ואמרה לי: אני אמן ציון, אני היא אם השבעה". אי לכך, כשירמיהו אורר את יומו בו נולד, הוא מתכוון לא רק לעצם בואו לעולם (האם הביולוגית), אלא גם לבואו לעולם כיהודי (אמו ציון) והשליחות הקשה שהוטלה עליו לעם ישראל. ירמיהו לא רצה להיות נביא זעם. ירמיהו, יחד עם משה ויונה, הוא אחד משלושה נביאים שסירבו או "התקשו" לשליחותם, בלשון פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות פרק ד סימן יג, אלא שזו נכפתה עליהם.

¹⁸ לעיל ראינו שהשם ירמיהו הוא מלשון ארימון או אירמיהא שהם שממה בלשון יוונית. אבל יש גם פירוש אחר ובעברית! יה ירוממך. ירמיהו קורא מקירות לבו לעם ישראל לשוב וה' ירומם אותם. ירמיהו הוא כהן עשוק שרוצה לומר ברכת כהנים שכתב משה בתורה ולא נביא התוכחה של פרשת הנביא שכתב משה בתורה.

¹⁹ הקב"ה מפתה את ירמיהו ללכת בשליחותו ע"י פסוקי הנחמה שבתחילת פרק ב, בסוף ההפטר: "הלך וקראת באזני ירושלם לאמר פה אומר ה' זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". עפ"י המדרש, זה מה שנאמר לירמיהו. אח"כ, מוסיף המדרש שם מתברר לירמיהו שהשליחות היא כוס תרעלה לירושלים ואז הוא מקלל את יומו: "ואף אתה אל תאמר כי נער אנכי כי על כל אשר אשליחך תלך - טול הכוס הזה של חימה והשקה את הגויים. נטל ירמיה את הכוס ואמר: למי אשקה תחילה? איזה מדינה תשתה? אמר לו: את ירושלים ואת ערי יהודה השקה תחילה, שהם ראש לכל המלכויות. כיון ששמע ירמיה כך, התחיל פותח פיו ואורר את יומו, דכתיב: ארור יום אשר ילדתי וגו' (ירמיהו כ יד)". לא בכדי אנחנו מוסיפים את פסוקי הנחמה שבסוף

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח - מסכתא דויהי פרשה ג

דבר גדול עשו ישראל. כדי היא האמונה שהאמינו בי שאקרע להם את היס. שלא אמרו למשה: היאך אנו יוצאים למדבר ואין בידינו מחיה לדרך! אלא האמינו והלכו אחרי משה. עליהם מפורש בקבלה: "הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר זכרתי לך חסד נעוריק אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיה ב ב). מה שכר נטלו על כך? "קודש ישראל לה' ראשית תבואתו כל אוכליו יאשמו, רעה תבוא עליהם נאם ה'".²⁰

אחרית דבר: נחזור על דברים שהבאנו בראש הדף (הערה 1). מתוך שלוש נבואות הפורענות של "בין המצרים" נטל ירמיהו, נביא החורבן והזעם, שתיים; ושעיהו - אחת. אבל את כל שבע הנחמות שנקרא משבת נחמו ועד ערב ראש השנה, נטל ישעיהו ואף לא אחת נטל ירמיהו. וכבר הערנו בדברינו [זכרונות](#) ובדברינו [שופרות](#) בראש השנה שהפטרות יום של ראש השנה: "מצא חן במדבר... הלוך להרגיעו ישראל ... מנעי קולך מבכי ... כי יש שכר לפעולתך ושבנו בנים לגבולם" וכן פסוקי הזכרונות בתפילת ראש השנה: "הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים וכו' ", הם הפיצוי לירמיהו.

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים: ראה ילקוט שמעוני שופטים רמז סב שהקב"ה מייחד שמו על הטובה והנחמה ולא על התוכחה והקללה (מגדעון ואחרים): "וכן ירמיה בשעה שהיה מתנבא דברי נחמות, היה מייחד שמו, שנאמר: כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריק. אבל בדברי תוכחות כתיב: דברי ירמיהו. וכן משה על כל דבור ודבור כתיב: וידבר ה', וכשבא להוכיח כתיב: אלה הדברים".

ההפטרה. לא רק על מנת לסיים בדבר טוב (ירושלמי מגילה פרק ג הלכה ז). פסוקים אלה היו עיקר שליחותו של ירמיהו, עפ"י המדרש, וכשנודע לו שבעצם השליחות היא תוכחה וחזרת חורבן על יהודה וירושלים, קלל את יומו.
²⁰ ירמיהו בא מכוחו של משה, לא רק ב"דברים" ובתוכחות, אלא גם בקשר לחסד הנעורים ולאהבת הכלולות של הדור שיצא למדבר בלי לשאול הרבה שאלות והאמין והלך אחרי משה. זה דור המדבר, שלא היה חסר חסרונות, אבל קיים "לכתך אחרי במדבר". ראה שוב דברינו [חסד נעורים](#) בפרשת מטות. לפיכך, כאשר בגמרא סנהדרין (קי"ב ע"ב) בא ר' עקיבא לשפוט את דור המדבר בחומרה ולומר שאין לו חלק לעולם הבא, שופטים אותו חבריו ואומרים: "שבקה רבי עקיבא לחסידותיה" (עזב ר' עקיבא את מידת חסידותו), ופשיטא שהם באים לעולם הבא, שנאמר: "הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר... זכרתי לך חסד נעוריק אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיהו ב ב). ומה אחרים באים בזכותם - הם עצמן לא כל שכן! ראה דברינו [דור המדבר וחלקו לעולם הבא](#) בפרשת שלח לך. ומי הם שבאים בזכות דור המדבר? כל הדורות הבאים, כולל דור הבנים העומדים בפרשתנו על פתחה של ארץ ישראל וכולל דורו של ירמיהו (שלהותנו איבד את הארץ). ראה עוד מדרש תהלים (בובר) מזמור לו: "משוך חסדך ליודעיק ... אמר ר' ינאי: אם מדליק אדם נר לחבירו ביום בשעת האורה, מה הנאה יש לו? ואימתי הוא נהנה בנר, בשעה שהוא מדליק לו בלילה בשעת האפילה. והחסד שעשו ישראל במדבר היה להם מתוקן מאותה שעה מימי משה. ואימתי נפרע להן? בשעת חשיכה בימי ירמיהו, שנאמר: כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריק אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה (ירמיהו ב ב). הוי: משוך חסדך ליודעיק". ואנו נוסיף שלמרות שהפטרות השבת איננה כסדר פרשות השבוע וממקור "מעגל השנה" באה (ראה הערה 14), יש חיבור יפה בין הפרשה להפטרה. הפרשה, כמו כל סוף ספר במדבר, עוסקת בדור הבנים, בכניסה לארץ ישראל ומי זוכר את דור המדבר? באה הפטרה פרק א בירמיהו ומזכירה לנו אותו: "ויהי דבר ה' אלי לאמר: הלך וקראת באזני ירושלים לאמר פה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריק אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה: קדש ישראל לה' ראשית תבואתה כל אוכליו יאשמו רעה תבא אליהם נאם ה'". שנוכה לגאולה השלימה.